

O pravidlech polemiky, politické vědě a apriorních představách

Jan Holzer, Roman Chytilík, Pavel Pšejja, Michal Šindelář¹

Politologie a jí příbuzné (respektive z ní vycházející) disciplíny jsou v českém prostředí stále ještě poměrně mladé. K úsilí o dosažení plně konstituovaného stavu přitom přirozeně patří mj. snaha definovat vlastní výzkumné pole, identifikovat významné trendy, jež toto výzkumné pole v rozličné míře formují, a shromažďovat a interpretovat data týkající se chování a fungování příslušné oborové komunity. Důležitými nástroji napomáhajícími procesům formování oboru přitom nejen mohou být, ale jistě jsou polemika či kontroverze. Toto konstatování ovšem platí výhradně za předpokladu, že se jedná o polemiku věcně nezkrslující a postavenou na pevných a doložitelných argumentech. Vedení polemického odborného sporu je prostě uměním.

A právě parametry fundované polemiky, dle jednotného soudu všech čtyř pod tímto textem podepsaných autorů, kolegové Steven Saxonberg a Mats Braun ve své „odpovědi“ na text *Kým a kde se produkuje česká politická věda. Personálně-institucionální analýza publikací v českých recenzovaných politologických časopisech* (Středoevropské politické studie, roč. XI., č. 2-3, jaro-léto 2009) nedodrželi. Místo konzistentní polemiky s našimi tezemi a daty předložili text, ve kterém prezentují vlastní vizi české politologie, již přitom v řadě ohledů vystavěli na podstatném zkreslení toho, co jsme napsali. V následujícím textu se pokusíme toto konstatování, při dodržení kolegiálních standardů, doložit.²

M. Braun a S. Saxonberg ve své odpovědi tvrdí, že se pokoušíme měřit „kvalitu“ vědců, a kritizují nás, že výhradně zohledňujeme „domácí periodika“. Viz tato pasáž Saxonbergovy a Braunovy odpovědi: „problém začíná ve chvíli, kdy se někdo pokusí měřit kvalitu a produktivitu vědců a výhradně přitom zohledňuje domácí periodika“, s níž by nebyl důvod nesouhlasit. Kdyby ovšem nebylo v našem článku výslovně konstatováno, že „[v]ztaženo k otázce interpretace kvality, budiž zdůrazněno, že z předkládaného textu nelze činit jakékoli závěry tohoto typu. ...

¹ Tři z autorů textu přednášejí na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity: Jan Holzer a Roman Chytilík na Katedře politologie, Pavel Pšejja na Katedře mezinárodních vztahů a evropských studií. Michal Šindelář je na téže fakultě magisterským studentem sociologie. Kontakt: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Joštova 10, 602 00 Brno; e-mail: holzer@fss.muni.cz; chytilik@fss.muni.cz; palo@fss.muni.cz; smichaaal@gmail.com.

² Zdůrazňujeme, že není naším cílem pojmout komplexně celou problematiku hodnocení vědy, jakkoli některé její aspekty v tomto textu zohledňujeme; vždy se tak děje v potřebě reagovat na text S. Saxonberga a M. Brauna.

*Text rozebírá pouze kvantitativní charakteristiky zkoumaného datového souboru a neřeší vazbu kvantity na kvalitu.*³ resp. že „*cílem ... nebylo ... směřovat ke komplexnímu obrazu publikačních aktivit české politologie (ostatně v datové základně jsou zpracovány i texty cizinců), ale pouze k informaci o jednom z „uzlů“ ... akademického výzkumu – oborových recenzovaných časopisech; a autoři si jsou, budiž zdůrazněno, plně vědomi omezené vypovídací hodnoty dat, se kterými pracovali.*“ A ještě: „*V textu činěné teze, závěry či interpretace mají v tomto smyslu vždy limitovaný rozměr, odrážející váhu položky „publikace v recenzovaných periodických“ z hlediska hodnocení vědy v ČR; a ta, dle mínění autorů, zanedbatelná není.*“ Nu a konečně: „*ze získaných dat, zachycených v tabulkách a grafech, autoři nekonstruují žádnou kvalitativní informaci o české politologii.*“ Náš text prostě nebyl míněn jako „reflexe problematiky měření“, což je v něm explicitně a opakovaně zdůrazněno.

Náš explorativní výzkum toho, „kdo, kde, jak moc a co“⁴ v českých recenzovaných periodických publikuje, se prostě nesnaží (a ani nemůže) české politology a politologická pracoviště a jejich výkon *hodnotit!* Pokud (vůbec) má náš text hodnotící rovinu, děje se tak v souvislosti s analýzou trendů v rámci celé české politologické obce, jako jsou publikování v anglickém jazyce, badatelská obměna nebo způsob reakcí na konjunkturální stimuly. Už v tomto vstupním bodě je tedy Braunova a Saxonbergova kritika zmatečná.

Z naznačeného iniciálního nedorozumění/neporozumění ovšem povstává celá řada dalších omylů. Braun a Saxonberg nás dále kupříkladu kritizují za to, že slibujeme institucionální analýzu. Přitom nic takového náš text neavizuje. Domníváme se naopak, že z našeho článku je zřetelné, že termín „institucionální analýza“ je použit ve smyslu „analýza institucionálního zázemí“. Navíc tento termín je v textu užit pouze dvakrát (včetně podtitulku). Autoři tedy neslibují nic takového, co jim Saxonberg a Braun podsouvají.

Podobné je to s jejich tvrzením, že údajně sledujeme metodologii Simona Hixe (A Global Ranking of Political Science Departments, *Political Studies Review*, Vol. II, No. 3, 2004, pp. 293-313); opět musíme konstatovat, že odkaz na tento Hixův text se v našem článku objevuje pouze jednou v poznámce pod čarou, a to v jiném kontextu.

A takto bychom mohli pokračovat. Shrnutí ve vztahu ke stylu práce našich kolegů-polemiků: jimi kritizované jevy se s naším textem prostě míjejí...

³ Pro přehlednost jsou citace z našeho původního oponovaného textu v tomto textu psány kurzívou.

⁴ Kategorii „co“ se více zabýval text otištěný v Politologickém časopise: Holzer, J. – Chytilík, R. – Pšeja, P. – Šindelář, M. (2009): Jaká se produkuje politická věda? Tematická analýza publikací v českých recenzovaných politologických časopisech, *Politologický časopis*, roč. XVI., č. 2, s. 91-115.

Problematické je ovšem dle našeho mínění i obecné Braunovo a Saxonbergovo pojetí vědy a vědecké práce jako takové. Nemáme problém souhlasit s jejich tvrzením, že věda je svou povahou mezinárodní. Ze svého náhledu, že (každá) věda má, s výjimkou „třetího úkolu“, striktně mezinárodní rámec, čemuž je nutné podřídit i její hodnocení, ovšem Saxonberg s Braunem vyvozují, že při hodnocení vědy musí být privilegována kategorie impaktovaných periodik; ba dospívají ke vsutku razantnímu tvrzení, že publikace v domácích recenzovaných periodících není důvod považovat za vědu.

Podle nás naopak ocenění mezinárodní roviny nijak automaticky neimplikuje, že domácí odborné kolbiště je irelevantní, respektive že dokonce texty publikované v tuzemských periodících nejsou vědou. Pokud bychom na takovou konstrukci přistoupili, znamenalo by to, že jakýkoli odborný diskurs může probíhat pouze na mezinárodní úrovni. Naši kritici přitom pomíjejí zjevný fakt, že každá společenská věda prostě má svůj přirozený národní rámec – už jen proto, že řada zkoumaných problémů je pro příslušnou společnost vždy více či méně specifická. Debata uvnitř národního rámce oboru tak vede ke strukturaci diskursu, k vyjasňování odborných zájmů a preferovaných témat, jakož i odborných náhledů na tato témata. To vše samozřejmě musí být (a přirozeně, že i je) konfrontováno s poznatky mezinárodní vědecké obce. Ale jedno bez druhého nemůže existovat. Ostatně u řady sociovědních evropských komunit (typicky lze uvést německo-jazyčnou oblast či polské reálie) by bylo zajímavé posoudit, zda právě „národní“ (resp. jazykově „domácí“) úroveň příslušných oborových debat není dominantní.

Ve své argumentaci však Saxonberg a Braun především zcela ignorují současnou českou realitu hodnocení vědeckého výkonu, která vnímá domácí recenzovaná periodika jako vědecky relevantní. Tím, že jsou některé obory, a to i právě politologie, v systému hodnocení vědecké produkce, přijatém Radou vlády pro výzkum, vývoj a inovace,⁵ zařazeny do *Národního referenčního rámce excellence (NRRE)*, je dokonce význam vědeckých výsledků v domácím jazyce a v domácím prostředí explicitně vyzdvižen a zohledněn.

Jinými slovy, náš text si nevytvořil vlastní kritéria pro hodnocení české politologické produkce, v němž by naší arbitrární volbou získaly rozhodující význam publikace v českých recenzovaných periodících. Právě naopak: vychází z existujícího systému hodnocení vědecké produkce, jenž stanovuje, jaký význam pro hodnocení výkonu jednotlivé kategorie vědeckých

⁵ Srovnej Úřad vlády ČR (2009): *Metodika hodnocení výsledků výzkumu a vývoje v roce 2009*, č.j. 08724/09-RVV, on-line text <http://www.vyzkum.cz/storage/att/6C3904BF6E0313DE7164DB396F7F37B7/Metodika%202009_schv%20c3%a1leno.pdf>.

výsledků mají. Fakt, že články v recenzovaných periodících jsou jednou z těchto kategorií, dle našeho názoru dostatečně legitimuje mapování tohoto výzkumného pole.

Již z tohoto důvodu nemůže být publikování v zahraničních impaktovaných časopisech jediným kritériem pro odlišení vědy a „nevědy“. A nemůže být ani jediným kritériem pro případné hodnocení jednotlivých pracovišť, jak Saxonberg a Braun naznačují. Je jistě kritériem důležitým; tuto důležitost mu ostatně adekvátně přiznává i zmíněná současná česká metodika hodnocení vědeckého výkonu. Svou váhu však mají i monografie a kapitoly v recenzovaných knihách a publikace v mezinárodních a také českých recenzovaných periodících. A jak ostatně naznačují mezinárodní citační databáze, i v impaktovaných časopisech recepce publikací v recenzovaných periodících existují; což je další – byť dle našeho názoru již víceméně redundantní – argument pro jejich nevyřazování z vědecké produkce.

Braunův a Saxonbergův postoj prostě ignoruje stávající realitu. Připusťme – formuluje, jak by dle jejich názoru měly věci být. Ale tím se zcela minul s ambicí textu, jenž je k formulaci tohoto jejich postoje příměl; a jeho označení za „odpověď“ je tudíž nesmyslné.

Výhrady ovšem nelze nemít ani k výzkumu publikování v impaktovaných časopisech, který oba kolegové představili; respektive k výzkumnému designu, který zvolili. Především při konstrukci vzorku zcela ignorují veřejně přístupný *Rejstřík informací o výsledcích* (zkráceně RIV), který navazuje na původní databázi RIP (*Registr informací o publikacích výzkumu a vývoje v rozpočtových a příspěvkových organizacích*) a shrnuje uplatněné vědecké výsledky všech českých vědeckých pracovišť od roku 1993. Domníváme se, že právě RIV, a nikoliv přehledy z webových stránek kateder, by mohl poskytnout reliabilní informaci o tom, jak se čeští politologové podílejí na publikování v impaktovaných časopisech. Tento požadavek je samozřejmý zejména v kontextu, pokud má být předmětem výzkumu *hodnocení výkonu*. Zopakujme ovšem – ambicí naší stati byla pouze *analýza publikačních trendů*.

Ale i pokud bychom přistoupili na zcela nepravděpodobný předpoklad, že webové stránky kateder jsou dobrým zdrojem informací o publikování v impaktovaných časopisech, bude postup Saxonberga a Brauna z hlediska *měření výkonu* generovat řadu dilemat. Ta, která nyní zformulujeme, zdaleka nevyčerpávají daný problém, pouze reagují na metodiku zvolenou Saxonbergem a Braunem. Otázky/nejistoty znějí:

- 1) Započítávat do výkonu pracovišť publikace zahraničních badatelů publikované výhradně v éře jejich působení na českém pracovišti, nebo i dříve? Neboť pokud i dříve, pak jak se vypořádat s nárokem pracovišť, na nichž působili v době publikování příslušných textů?

- 2) Dále – publikace jakého typu vůbec měřit? Zařazovat např. i impaktované publikace v jiném jazyce než je angličtina? Zdánlivě nesmyslná otázka, ale Saxonbergem a Braunem byly tyto publikace z posouzení vyloučeny.
- 3) A jak vlastně definovat tematický záběr politologie – patří např. „social problems“ do politologického výzkumu, kam byla tato kategorie (v naší optice účelově) Braunem a Saxonbergem zařazena, aby reprezentovala významnou část jimi shromážděných údajů? Tato kategorie přitom není reflektována institucionální/výzkumnou strukturou IPSA.⁶

V zásadě nás nijak nepohoršuje, že se danými daty naši kritikové snaží doložit špatný stav české politologie, to je prostě otázka osobního názoru. Ale dokládat tento stav na konci roku 2009 mj. odkazem na pět let starý text, který navíc pokrývá data jen do roku 2002 včetně? Chtěli-li naši oponenti předložit skutečně seriózní závěry o „výkonu“ českých politologických pracovišť, budou muset sestavit seriózní data⁷ a prezentovat je v textech, které nebudou jen „odpovědi“. A proto také nyní nemáme v úmyslu pokračovat v další polemice, neboť máme pocit, že jsme svůj názor (s příslušnou argumentací) již zformulovali. Zní takto: „problém začíná ve chvíli, kdy se někdo pokusí měřit kvalitu a produktivitu vědců, a výhradně přitom zohledňuje impaktovaná periodika“.

Shrnuto: je škoda, že Mats Braun a Steven Saxonberg ve své „odpovědi“ neokomentovali to, co skutečně říkáme, ale zformulovali pouze své apriorní představy. Čistě pro jistotu přitom veřejně prohlašujeme: nehodláme ani zakládat, ani podporovat jakoukoli specificky „českou“ izolovanou politologickou tradici! A o úmyslu podsouvat nám takový záměr z textu, který se zabývá jedním, úzce vymezeným segmentem fungování politologie v rámci české odborné komunity, si věru myslíme své.

⁶ Srovnej IPSA: Research Committees, on-line zdroj <<http://www.ipsa.org/site/content/category/6/25/57/lang.en>>.

⁷ A vyhnout se faktickým chybám: kupříkladu i „politolog z Masarykovy univerzity“ je autorem knihy vydané v prestižním nakladatelství typu Routledge či Sage.